

A MAGYAR KIRÁLYI NEMES TESTÖRSÉG FEL- ÁLLÍTÁSA 1760-BAN.

MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

E közben elérkezett az idő, hogy az ajánlati összegek beszedése és kezelése felől intézkedés történjék.

Erre vonatkozólag a jún. 8-án kibocsátott rendelet Magyar- és Horvátországot illetőleg rövidesen úgy határozott, hogy az első évre megajánlott pénzt minél előbb és egy összegben, a következő évekre esőket pedig jan. 1-én vagy egyszerre, vagy esedékes részletekben azon kerületi biztosságnál (provincialis commissariatus) fizessék be a törvényhatóságok, a melyikhez tartoznak. A kerületi biztosok a beszedett pénzt a központi főbiztosságnak küldik el Pozsonyba, a mely azt a további rendelkezésig elkülönítve fogja kezelni.¹⁾ Ez intézkedés a következő 1761. év jún. 22-ki rendelettel oda módosított, hogy nem a polgári újév, hanem a katonai (okt. 1.) vétetett alapul és az esedékes évi részleteket előlegesen kellett fizetni és pedig egyszerre.²⁾

A testőrségi alap kezelését 1760 júl. 16-án még részletesebben szabályozza a kancellária. E szerint a törvényhatóságoktól a kerületi biztosságok útján befolyó pénz gondozását gr. Keresszegi Csáky János szepesi főispán és helytartósági tanácsosra, mint a tartományi biztosságok igazgatójára (provincialis commissariatus in Hungaria director) bizza. Melléje rendeli pénztárnokul Koch Venczel pozsonyi biztost. Hasonló pénztárnokra Bécsben is szükség

¹⁾ Conc. exp. canc. 1760 máj. 28. sz.

²⁾ Conc. exp. canc. 1761 jún. 84. sz.

ség lévén, ez állásra Bisztriczey László m. udv. kancz. lajstromozót nevezte ki. A két pénztárnok hivatalos összeköttetésben fog egymással állani s jövő okt. 1-én, mikor a testőrség Bécsben megkezdí működését, a begyűlt pénz, elszámolás és nyugta mellett, Pozsonyból átszállítatik Bécsbe. Mivel pedig a vármegyék különböző pénznemekben fizetnek, az ebből eredhető kár elhárítása végett, a ker. biztosok utasítatnak, hogy devalvatió alá eshető, meg nem felelő súlyú, vagy az örökös tartományokban nem érvényes pénzt ne fogadjanak el; az elfogadottat pedig mérjék meg s lepecsételt zacskókban küldjék Pozsonyba. Hogy ez elővigyázatra szükség volt, nem sokára megmutatta a tapasztalás, mert a pozsonyi biztosság egy zacskóban 420 frt értékű olyan forgalmon kívüli krajczárokat küldött be, a melyeket megsemmisítés végett azonnal a bécsi pénzverő intézetbe kellett szállítani.

A rendelet továbbá úgy intézkedett, hogy a testőrség szükségletére kívántató pénzt a szállásmester havonként jegyzék és nyugta mellett vegye föl. A főigazgató a pénztár passiv és activ állapotáról szintén minden hónapban küldjön kimutatást a kancellárnak.

A törvényhatóságok áldozatkészsége biztosítván a testőrség létrejöttét, gondoskodni kellett a vezérlő férfiakról, a kik a szervezés munkáját végezzék s az intézménynek élén álljanak. A királynő választása *gr. Erdödi Pálffy János* kamarás, Borsod vármegyei főispánra és *gr. Kis-rédei Rhédey János* kamarásra, a Haller gyalogezred ezredesére s a Mária Terézia vitézrend lovagjára esett. Amazt helyettes kapitánynyá, ezt, ezredesi ranggal, első hadnagygyá (primarius locumtenens) nevezte. Ugyanezen alkalommal betöltötte a másodhadnagyi (secundarius locumtenens) állást is *gr. Monyorókereki Erdödy Sándorral*, a Batthyány Károly tüzérezredének századosával, a ki alezredesi rangot nyert, de századját továbbra is megtartotta.

A kapitányi állás egyelőre betöltetlenül hagyatván, a szervezés munkája a helyettes kapitány és az első hadnagy vállaira nehezült. Melléjük rendeltetett segítségül *gr. Balassa János* helytartósági tanácsos, a gárda-ügyek előadója. Feladatuk nehéz volt és kényes. Kineveztetésüket május hónap elején kapták s a királynő azt akarta, hogy József trónörökösnek Erzsébet pármái hercegnő-

vel okt. 6-án tartandó lakodalmán már fungáljon a nemes testőrség. Május elejéig pedig jóformán még semmi sem történt. Az ajánlati pénzek lassan folytak be, úgy, hogy a dolog sürgőssége miatt azt a 30,000 frtot, mely ötven családnak megneveléséből a kincstárt illette, a királynő a gárda előzetes költségeinek fedezésére rendelte fordítani. Továbbá ugyan e célra Leidersdorfer Mendl pozsonyi kiváltságolt kereskedőtől 50,000 frt vétetett föl 10%-os kamatra, évi 10,000 frtos részletekben való törlesztéssel.¹⁾

1760 máj. 8-án kapta Pálffy kapitányhelyettes a szervezésre vonatkozó legfelsőbb utasítást. Ebben kötelességévé tétetett, hogy a testőrség részére illendő laktanyáról gondoskodjék akár bérházban, akár örökáron megszerezvén valamely alkalmas épületet. Berendezése, továbbá a testőrök és lovaik felszerelése iránt kössön szerződést a mesteremberekkel, szigorúan ügyelvén, hogy mindent a legtetszetősebb, legtartósabb anyagból állítsanak elő. Az élelmezés iránt alkudjék meg valamely vendéglőssel. E célból 30,000 frt, nem sokára ismét 41,000 frt bocsátatott rendelkezésére.²⁾

Gr. Pálffy Jánosnál alkalmasabb embert erre a fáradságos munkára keresve se lehetett volna találni. Egyedül az ő mozgékonyságának, tevékenységének tulajdonítható, hogy a testőrség oly bámulatos gyorsasággal s aránylag kevés költséggel felállott. Pedig mennyi teendővel járt csak a laktanya kérdésének megoldása is?! E célra megvette Bécsnek Szt.-Ulrikról nevezett külvárosában (in suburbio ante portam aulicam) hg. Trautsohn János Gyula palotáját, melyet terjedelmes kert vett körül. Az épületen természetesen nagymérvű átalakításokat kellett eszközölni, hogy rendeltetésének megfeleljen. A végzett munkáról vezetett számadások mutatják, mily sok munkás kéznek kellett serénykedni, hogy az épület szeptember hónap közepére használható legyen.³⁾

¹⁾ Conc. exp. canc. 1760 máj. 149. sz. júl. 107. sz.

²⁾ Conc. exp. canc. 1760 máj. 153. sz.

³⁾ A testőrségi laktanyára vonatkozó iratok egy csomóban még 1760-ban a m. udv. kancellária taxáló osztályának gondjaira bízottak, a melynek iratai nem kerültek a m. kir. orsz. ltárba s így csak egyes számadásokat volt módomban láthatni.

Az egyenruházat előállítására is Pálffy János kötötte meg a szerződéseket a mesteremberekkel. Az ötvös munkát Fehérvári Sebestyén bécsi aranyművesre bízta s 900 márka ezüstöt bocsátott rendelkezésére. A paszományos munka fővállalkozója Perger József volt, a kinek 31,300 lat ezüstfonal beszerzésére adott utalványt.¹⁾ Általában az egyenruhánál a királynő nem ismert fukarságot. Ha megkívánta, hogy a fölveendő testőrök szép termetű, csinos arcú fiatal emberek legyenek, külső megjelenésük hatását csillogó egyenruhával is igyekezett emelni.

Puskákkal a bécsi hadi szertár felügyelője, hg. Lichtenstein József Venczel, látta el a testőröket.

A lovakat, melyek csak szürkék s legalább 15 markosok lehettek, Erdélyben, Oláh- és Lengyelországban szerezték be, jobbára zsidó kupeczek. A szállítók üzleti lelkiismeretessége, mely a lázas sietséget a maga javára kiaknázni igyekezett, okozta, hogy a lovak jó része alig egy negyed év múlva már hasznavehetetlennek bizonyult, úgy, hogy 1761 jan. 26-án a kancellária intézkedni volt kénytelen, hogy 54 drb ló vásárlása végett két gárdista egy kovácsossal és hat lovászszal Erdélybe küldessék.²⁾

A megvásárolt lovakat szállításukkor az útba eső vármegyék tartoztak takarmánnyal ellátni, még pedig katonai árszabály szerint. A lovak Pozsonyba szállítottak, s ott a kancellár kertjében ideiglenes istállóban helyeztettek el. Itt takarmányról Pozsony és a szomszédos Győr, Mosony, Komárom, Trencsén vármegyéknek kellett gondoskodniok, a mi miatt Pozsony vármegye és a helytartótanács közt véleménykülönbség is támadt, a vármegye nem értvén egyet abban, hogy a testőrség lovai katonai lovaknak tekintessenek s a bonificationál a katonai árszabás alkalmaztassék.

Szükséges volt pedig a 149 gárdista lovai számára naponként 247 portió takarmány, egy portióra 10 font széna és $\frac{1}{8}$ rész mérő zab számíttatván. Ezért a gárdapénztár egy hónapra — pl. októberre — 1415 frt $29\frac{1}{2}$ krt fizetett ki az élelmezési biztosság útján.³⁾

¹⁾ Conc. exp. canc. 1760 máj. 145. sz.

²⁾ Conc. exp. canc. 1761 jan. 124. sz.

³⁾ Conc. exp. canc. 1760 szept. 114, 118, 139. sz.

A megterheletésből Pozsony városának is kijutott; neki kellett pl. a főtisztek lovai részére ideiglenes istállókat építtetni.¹⁾

Legnehezebb, mert legkényesebb feladat mégis az alkalmas testőrök kiválasztása volt. Erre nézve a királynő máj. 8-án akként rendelkezett, hogy 30, esetleg több testőr a magyar ezredekben ténylegesen szolgáló nemes és főúri ifjak közül vétessék és pedig lehetőleg minden fegyvernemből, a kiknek feladatuk leendő törvényhatóságoktól ajánlott s fölvevett kollegákat a lovaglásba, fegyverfogásokba s egyéb katonai dolgokba bele gyakorolni.

Ezeknek a kiválogatása után következett a törvényhatóságok ajánlottjainak megvizsgálása. Ez már sokkal nehezebben ment. Némely vármegye senkit se tudott ajánlani, még a horvát-szlavonországi rendek is a bánra ruházták a kijelölés jogát. Mások ellenben többet is szerettek volna fölvetetni, mint a mennyihez jögnök volt.

Talán nem lesz fölösleges a tudomásunkra jutott ajánlatok jegyzékét közölni, annyival is inkább, mert nincs módunkban azt tehetni a tényleg fölvevett gárdisták névsorával, a melyet pedig Landerer pozsonyi nyomdász még 1760 okt. havában egy füzetkében kinyomatott, de az felsőbb rendeletre elkoboztatott s megsemmisítettett, mert a testőrség ünnepélyes felavatásakor mondott beszédek is tartalmazta.

A magyarországi vármegyékből a következő ajánlatokat ismerjük a hivatalos iratokból:

Abauj vármegye Fái Fáy Kristóf vármegyei aljegyzőt ajánlotta,

Bács m. Boczor Dánielt,

Bars m. Gyurcsányi Gábort, Ordódy Antalt, Simon Lászlót, Pyber Jánost, Gaal Sándort,

Komárom m. Fejérváry Istvánt, Kürthy Ignácot, Csécsy Józsefet, Madaskovics Józsefet,

Liptó m. Matyasovszky Gáspárt,

Nyitra m. br. Szobek Károlyt, Chery Antalt, Kosztolányi Lőrinczet, Barinyay Istvánt, Dióssy Gábort, Mérey Jánost, Bory Lászlót, Bottyán Jánost, Godor Miklóst,

¹⁾ Helyttan. oszt. Misc. fasc. 74 Nr. 457.

Pest-Pilis-Solt m. Ócsai Balogh Lőrinczet (ev. ref. vallású),
Szabolcs m. Nagykállói Kállay Istvánt, Bölesei Buday Pált,
 Szunyogi Szunyogh Károlyt (ev. ref. vallású),

Szepes m. Jekelfalusi Jekelfalusy Jánost, Görgői Görgey
 Imrét, Feigel Jánost, Korotnoki Korothnoky Antalt, Daxner
 Imrét,

Trencsén m. Tuchinszky Mihályt Benyovszky Jánost, Noz-
 droviczky Mátyást,

Túróc m. Rakovszky Mihály, Nádasdy ezredbeli őrmestert,

Ung m. Nagyszöllősi br. Perényi György Vetés ezredbeli
 hadnagyot és Domanovecki Zmeskal Antalt.

Már Erdély sokkal inkább bőviben volt az alkalmas ifjak-
 nak. Ott ritka volt az olyan törvényhatóság, a mely csak egy-
 kettőt, még ritkább, a mely egyet sem ajánlott.

1760 jún. hónapig a következő ajánlatok érkeztek be a fő-
 kormányshoz:¹⁾

Udvarhelyszék a három törvényesen bevett vallásfelekezet-
 ből egyenlő számban ajánlott és pedig Trnikovai Matskásy Imre,
 Ábrahámfalvi Ugron Tamás, Kadicsfalvi Török Elek r.-katholikuso-
 kat; Borsai Nagy István, Bolyarfalvi Sebesi Miklós, Nagyküküllő-
 falvai Lukácsffy Dániel reformátusokat; Tarcsafalvi Pálffy József,
 Homoródszentmártoni Biró Márton, Szentábrahámi Jakabházy
 Sámuel unitáriusokat,

Közép-Szolnok vármegye gr. Haller Pétert, Bölöni Lászlót
 és Dobai Józsefet,

Marosszék Görgényszentimrei Berzenczey Jánost, Mezőbándi
 Kovács Ferenczet, Gálfalvi Ozdi Györgyöt,

Fejér m. gr. Lázár Imrét, gr. Bethlen Sámuel, br. Dujardin
 Istvánt, gr. Toldi Zsigmondot, br. Naláczy Károlyt, Macskássy
 Imrét, Zeyk Dánielt, Harsányi Jánost, Eperjessy Lászlót, Miksa
 Gábort, Szegedy Ádámot, Gaal Farkast, Kászonyi Mártont, Balogh
 Józsefet, Pongrácz Györgyöt, Szentpály Ádámot, Miske Imrét,
 Borsai Józsefet, Komáromy Lajost, Bartha Lászlót,

Fogarás vidéke br. Jósika Imrét, Eperjessy Gergelyt, Jaxi
 Zsigmondot,

¹⁾ 1760. évi 741. gub. sz.

Kraszna m. br. Bánffy Imrét, Gencsy Ferenczet, Bölöni Sándort, Bene Antalt, Gutti Jánost, Kállay Mihályt,

Hunyad m. Balogh Józsefet, Kendeffy Pált, Macskássy Ferenczet és Imrét, Veress Lászlót, Eperjessy Gergelyt,

A szász nemzet Vajda Mihályt és Kistlingstein Mihályt Szebenből, Draut Józsefet, Fronius Kristófot és Jánost, Hermann Mártont Brassóból, Heidendorft, Hannenheimot, Sonnenburgot Medgyesről, Eperjessy Gergelyt Szászvárosból,

Kolos m. br. Inczedy Sámuel, Béldi Kelement, Macskássy Imrét, gr. Lázárt, Csernátoni Ferenczet, Zambo Ferenczet, Sombory Gergelyt, Keczei Györgyöt, Korda Lászlót, Eperjessy Gergelyt, Simon Mihályt, Ugron Jánost, Miksa Gábert,

Doboka m. Jabroczy Zsigmondot, Cserényi Istvánt, Csernátoni Ferenczet, Felszegei Sándort, Balogh Györgyöt,

Belső-Szolnok m. gr. Haller Pétert, Fekete Lajost, Torma Jánost, Palatkai Lászlót, Kászoni Lajost,

Háromszék gr. Toldi Zsigmondot, gr. Mikó Ferenczet, Nemes Józsefet, Székely Dávidot, Mikó Miklóst, Henter Istvánt,

Kővár vidéke Katona Jánost,

Csik-Gyergyó-Kászonszék Boros Eleket, Bialis Eleket, László Józsefet, Csiko Bertalant, Sándor Mihályt.

Az eljárás gyorsítása és költségkimézés végett a kijelölt ifjak megvizsgálásáról akként történt intézkedés, hogy a szemle helyéül 9 város, ú. m. Pozsony, Győr, Sopron, Trencsén, Pest, Kassa, Debreczen, Eger s Erdélyre nézve Nagy-Szeben tűzetett ki. Az öt elől nevezett városban gr. Pálffy alkapitány végezte a szemlét gr. Erdődy Sándor másodhadnaggyal s egy melléjök rendelt helytartótanácsossal, valamint a vármegyék főispánjainak támogatásával. Kassára, Egerbe, Debreczenbe és Szebenbe gr. Rhédey János első hadnagy küldetett, szintén egy helytartósági, illetve fő kormányzékeni tanácsossal. Munkájokat június hónap folyamán el kellett végezniök; e célból záros határnapokat tűztek ki, a mikor az egyes városokban megérkeznek s arról a törvényhatóságokat értesítették, hogy akkorra ifjaikat állítsák elő.

A vizsgáló biztosok utasításúl nyerték, hogy a főlvetelnél a nemesi származáson kívül különösen a tetszetős külalakra s szép testállásra legyenek figyelemmel; lehetőleg vagyonosakat válasz-

szanak, a kik a fölszerelés költségeit sajátjukból fődözhetik s a kiknek vagyoni állapota a költséges bécsi életmódot megengedi. Szükségből azonban szegényeket is vehetnek föl, ha fölvételüket különösebb tekintetek kívánatossá teszik. Legalább 300 aranyforint zsebpénzzel lássák el magukat az ifjak, hogy a kezdet nehézségein fenn ne akadjanak. A bevált és fölvett ifjaknak aztán adják parancsba, hogy július utolsó napjára jelentkezzenek Pozsonyban, a kancellár kertjében.

A gr. Rhédeynek adott utasításból még azt is meg tudjuk, hogy Egerben fogják előállítani ifjaikat Heves vármegye, ahonnan négyet, Borsod vármegye, a honnan egyet (egy, t. i. Aszalay már föl van véve), Gömör és Szabolcs vármegyék, a honnan kettőt-kettőt válaszson ki. A Kassán előállítandók közül Abaúj, Szepes, Ung vármegyékből egyet-egyet, Zemplénből kettőt, Sárosból hárommat vegyen föl. A Debreczenben előállítandók közül Bereg vármegyéből ne válaszson, mert a vármegye még nem fizette meg pénzbeli ajánlatát; Békés, Csanád, Csongrád, Máramaros, Ugocsa, Arad vármegyékből egyet-egyet; Biharból, Szatmárból kettőt-kettőt s Debreczen városából egy ifjút vegyen föl a testőrségbe.¹⁾ Erdélyben — mint láttuk — minden 1000 frt ajánlat egy ifjú fölvételére jogosított.

A szemle lefolyásáról, eredményéről részletes adatok nem állanak rendelkezésünkre. A vizsgáló biztosok a kancellárnak nem számoltak be eljárásukról, jóllehet a testőrök fölvétele feletti rendelkezést a királynő által jóváhagyott memorandum — miként fentebb láttuk — a kancellár hatáskörébe utalta. Az ide vonatkozó iratok valószínűleg a testőrség vagy a főudvarmesteri hivatal irattárában találhatók.

Annyit mégis tudunk, hogy a szemlebiztosoknak adott utasításnak az a pontja, a mely szerint a bevált testőrök legalább 300 arany forint zsebpénzt hozzanak magukkal, mint előre nem látott követelmény, nagy visszatetszést szült a törvényhatóságoknál.

Tudjuk ezt pl. a Liptó vármegye ajánlotta Matyasovszky Gáspár eseténél, a ki jún. 30-án érkezett Kassára a szemlére, de Rhédeyt már nem találta ott. Utána sietett tehát s Abaúj vár-

¹⁾ Conc. exp. canc. 1760 máj. 153, jún. 142. sz.

megye Szinna községében utól érvén, tőle azt a választ kapta, hogy nincs utasítása a lipótmezei ajánlottak megvizsgálására. Nevét mindazáltal följegyezte azzal a figyelmeztetéssel, hogy Pozsonyban jelentkezzék, még pedig 300 frt zsebpénzzel. A vármegye aztán e követelés ellen fölirt a helytartótanácsához.¹⁾

Még nagyobb felzúdulást idézett elő ez a követelés a szebeni lustrán, úgy, hogy a főkormánysház indíttatva érezte magát a közbelépésre. A törvényhatóságok úgy vélekedtek, hogy pénzbeli ajánlataikkal teljesen biztosították a testőrség existenciáját s ez a nem remélt újabb pénzbeli követelés veszélyezteti annak létesülését, mert alig találkozik egy ifjú, a ki 300 arany forint felett rendelkezhetik.

Az egymást érő panaszos följelentések végre is arra kényszerítették az intéző köröket, hogy e kívánalmat elengedjék, sőt a kedélyek megnyugtatósa végett nem átalították nyilván kijelenteni, hogy azt kívánni gr. Rhédey felhatalmazva nem volt.

Gr. Rhédeynek — a ki úgy látszik nagyon pedánsul ragaszkodott utasítása betűihez — még egy másik kellemetlensége is akadt Erdélyben, a hol a szemle júl. 12-én ment végbe, gr. Kemény László gubernator, gr. Batthyány püspök, gr. Lázár, gr. Teleki, br. Josinczy István tanácsosok jelenlétében. Rhédey abból a felfogásból indulva ki, hogy a magyar testőrségbe csak magyarok vehetők fel, a szász nemzet részéről ajánlottak közül csak egy tudván magyarul, azt az egyet vette jegyzékbe, a többit pedig mellőzte, holott még ötnök a föl vételét követelheték a szászok.

Az eljárás nagy megütközést keltett, úgy, hogy a gubernator gyorsfutárral kért orvoslást a kancellártól, kifejtvén, hogy ilyen intézkedés csak az erdélyi viszonyok nem ismeréséből eredhet. Erdélynek három nemzetből álló systematica úniója van, mely ha megbomlik ebben, másban is megbomolhatik az ország kimondhatatlan veszedelmére; pedig ha a terhet egyaránt vonja, illő, hogy a tisztességéből se zárassék ki. A szász nemzet nem csupán polgárokból áll, vannak kebelében régi nemesek is. A nyelv nem tudása nem képezhet akadályt, mert ezen az alapon a magyarországi tót vármegyét is ki kellene zárni. Már pedig ő felsége ak-

¹⁾ Orsz. Ltár htan. oszt. Misc. fasc. 74 No. 457.

ként nyilatkozott, hogy a testőrség felállításánál nem néz se reli-gióra, se natióra. Súlyosítja a helyzetet, hogy a 20,000 frtot a három nemzet közt repartíalták, úgy, hogy a szászokra 6000 frt jutott, a kik jogosultak azért hat ifjút ajánlani. Ha már most kö-zülök senki se vétetik föl, akkor a 6000 frtot is megtagadhatják; már pedig nem remélhető, hogy annak a pótlását a másik két nemzet magára vállalja.¹⁾

Gr. Bethlen kancellár kedvező válasza pár nap mulva meg-érkezett. A királynő rosszaságát fejezte ki gr. Rhédey magatartá-sán, s elrendelte «auf keine anzahl zu binden wegen deren unter-schidlich religion».²⁾

Ilyetén apró kellemetlenségek, félreértések, surlódások sze-rencsére nem veszélyeztették magát az intézményt, mely megva-lósulása felé rohamosan közeledett. Ebben főérdeme — miként említők — Pálffy János és Rhédey grófoknak van, a kiknek fárad-hatatlan buzgósága nélkül a testőrség aligha állott volna fel ily rövid idő alatt. Elismerte ezt a királynő is, és hízelgő szavakban adott kifejezést meglegedésének; azon felül gr. Rhédeynek 500 frt jutalmat utalványoztatott, bécsi lakásának berendezésére szin-tén annyit.³⁾ Kedvetlenül érintette a királynőt, mikor arról érte-sült, hogy Pálffy János gr. — talán kifáradva a sok bajban, vagy talán elkedvetlenedve, hogy kapitánynya nem ő neveztetett ki — a testőrségből ki akar lépni s magát ismét a hadsereghez áthe-lyeztetni kéri. A királynő egyenes kívánságára egy időre elállott ugyan e szándékától s még egy darabig vezette a testőrség gazda-sági ügyeit, de a következő 1761 február havában a királynő kény-telen volt teljesíteni kívánságát s legmelegebb elismerése mellett elbocsátani a testőrség kötelékéből. Helyét jobb keze, a nem ke-vésbbé buzgó és tevékeny Rhédey foglalta el.⁴⁾

*

A testőrség létesülése tehát már biztosítva volt. Közelgett július hónap vége. A testőrök egymásután szállingóztak Pozsonyba;

¹⁾ 1760. évi 1050 gub. sz.

²⁾ 1760. évi 342. erd. canc. és 1129. gub. sz.

³⁾ Conc. exp. canc. 1760 febr. 163. sz.

⁴⁾ Conc. exp. canc. 1760 okt. 128. sz., 1761 febr. 130. sz.

a lovak már ott is voltak a kancellár kertjében, melyet tulajdonosa a legnagyobb készséggel engedett át ideiglenes helyiségül.

Az augusztus hónap ismerkedéssel és gyakorlatokkal telt el.

A hadseregből átjött testőrök szorgalmasan oktatták fiatal kollegáikat a lovaglásban, katonás mozdulatokban, fegyverfogásban, no meg az illemtanban s az udvari etiquette formásaiban.

Bécsben sem szünetelt a testőrség ügye. Hátra volt még a fegyelmi és szolgálati szabályzat kidolgozása; a kapitányt utasítással kellett ellátni, mely hatáskörét s teendőit körvonalozza, tisztázni kellett a gárdák egymáshoz viszonyát, pontosan kijelölni mindenik teendőjét, hatáskörét, hogy szolgálatközben kellemetlen összeütközések ne legyenek.

Mindenek előtt pedig a személyzeti és rangbeosztásról, nem különben a pénzbeli és természetbeni fizetés megállapításáról kellett gondoskodni.

A végleges beosztást s illetmények kiszabását a következő táblázat tünteti elő:

Hány személy	Állás és rang	Ló	Készpénzfiz. havonként frt kr.	kenyér ló a 1 frt 3 frt havi porcz.
1	Kapitány			
1	Alkapitány, mint vezérőrnagy	—	360 —	20 18
1	Főhadnagy, mint ezredes	—	300 —	12 12
1	Hadnagy, mint alezredes	—	141 40	10 8
3	Örmester, mint kapitányok; az egyik közülök hadsegédi tisztet is teljesít; mindenikhez 1 szolgál, lóval	9	261 —	18 9
6	Alörmester, mint főhadnagyok, mindenikhez 1 szolgál, lóval	12	207 —	24 12
120	Köztestőr, mint alhadnagyok; kettő-kettő mellé egy-egy szolgál, lóval	180	3240 —	360 180
Ezekhez járul:				
1	Káplán	—	33 20	— —
1	Szállásmester	—	50 —	— —
1	Hadbíró ¹⁾	—	40 —	— —
1	Sebész	—	25 —	— —
1	Dobos	1	20 50	— 1
1	Börtönőr	—	16 —	— —
1	Számvevő	—	15 —	— —
6	Trombitás	6	96 —	— 6
1	Nyerges	—	6 40	— —
2	Kovács, az egyik lovasítva s ez 5 frrtal többet kap	1	25 —	— 1
Összes. 149 és 69 lovasz		209	4837 30	444 247

¹⁾ Ez az állás a következő év febr. havában, mint felesleges, eltöröltetett (Conc. exp. canc. 1761 febr. 130. sz.)

Miként a táblázatból látható, csupán a kapitány rangja és illetménye nincs megállapítva. Ez onnan van, hogy a kapitány a hadsereg tábornoki karából lévén kinevezendő, viselt rangjával lép át a testőrségbe s addigi illetménye az uralkodó tetszése szerint esetről-esetre meghatározandó személyi pótlékkal növeltetik.

A végleges személyi és rangbeosztással egyidejűleg elkészült a fegyelmi szabályzat (statutum) is, mely a testőrséget a hadi tanács hatósága, illetőleg annak bírósági osztálya alá helyezi s a hadi törvényeket teszi kötelezőkké rájuk. A 30 pontból álló statutumot minden negyed évben föl kellett a testőrség előtt olvasni s betartásuk a feljebbvalóknak szigorú kötelességükké tétetett.

A szabályzat pontjai ezek :

1. Az egész magyar nemes testőrség hűségesküt tesz legfőbb fejének, Ferencz római császárnak, Mária Terézia férjének s az 1741: IV. t.-cz. értelmében uralkodó társának.

2. Az Isten félelmében valamennyien oly kegyesek legyenek, hogy a keresztyéni kötelességek teljesítésében az egész város előtt tündöklő például szolgáljanak.

3. Hivatalos kötelességeikben feljebbvalóiknak föltétlenül engedelmeskedjenek. Bosszúállás ne vezérelje őket, ha valamiért igazságosan büntettetnek. A feljebbvalók félre téve minden versengést, egymás közt bensőségben s kedvességben éljenek; az alájok rendelt nemeseket lehetőleg enyhén és kényén kormányozzák.

4. A ki veszedelmes zenebonát támaszt, a hadi törvények előírása szerint bűnhődjék.

5. A ki a feljebbvaló katonai parancsának durván ellenszegül, a testőrség sorából kitöröltetik.

6. Az istentelen beszédétől és cselekedettől kiki őrizkedjék; ha kürttel ajtatosságra szólíttatnak, jelenjenek meg mindnyájan. A ki akár szóval, akár tettel az Isten ellen vétkezik, törvény szerint büntetessék.

7. A párbaj egyáltalában tilos; a párbajozó az ő felsége által nem régiben kibocsátott rendelet értelmében bűnhődjék.

8. A halálos büntetés végrehajtása előtt a bűnös a testőrség tisztétől előbb megfosztatik.

9. A kéjnöket kerüljék. A ki akár a táborban, akár a lakta-

nyában fajtalankodáson éretik, a felettes hatóság által kiszabandó büntetéssel sujtassék.

10. A játéktól, ivástól, dohányzástól mind az udvarnál, mind a királyi várakban és kéjlokokban, valamint azon épületekben, a melyekben az udvart kísérve megszállanak, büntetés terhe alatt tartózkodjanak.

11. A ki mást rágalmaz, példásan — ismétlődés esetén szigorítva bűnhődjék.

12. A fegyvereket, ruhákat felettebb tisztán tartsák. A ki fegyverzetét, ruháit vagy a testőrség tulajdonát képező egyéb felszereléseket elzalogosítja, a zálogösszegezen felül még annak kétszeresében marasztaltassék el. Őrizkedjenek a testőrök az adósságcsinálástól s az adósok megbüntetésére a feljebbvalók szigorúan vigyázzanak.

13. A ki a katonai szempontból kiadott parancsot vonakodik végrehajtani, mint lázadó büntetessék.

14. A kijelölt lakással mindenki elégedjék meg; a zúgolódók mások elrettentésére bűnhődjenek.

15. A ki felsőbb engedély nélkül a testőrségi kaszárnyából éjjelre kimarad, keményen sujtassék; ha az altiszt észre veszi alantásának távollétét, erről a kapitánynak vagy helyettesének azonnal tegyen jelentést.

16. A ki az őrszolgálatot elhanyagolja vagy ittasan teljesíti, a katonai törvények szerint lakoljon.

17. Az őrszolgálatot elvégezvén, kiabálással, rikoltozással, veszekedéssel vagy lövöldözéssel ne támasszanak csődületet, különbeni büntetés terhe alatt.

18. Az éjjeli őrszolgálatot a testőr a kijelölt helyen szorgalmasan teljesítse, hacsak példásan nem akar lakolni.

19. Az őrálláson katonához illő tisztességgel viselkedjék, különben büntetés éri.

20. A ki az örre kezét emel, vagy az őrséget vizsgálóra fegyvert fog, a katonai törvények szerint fenyítessék.

21. A ki az őrhelyen elalszik, vagy azt, mielőtt felváltatott, elhagyja, katonai büntetésben részesül.

22. A ki kürtszóra nem jelentkezik a sorban, bebörtönöztessek.

23. Más egyéb esetekben is, így midőn a testőrség táborba száll s ott tesz a királynak szolgálatot, hasonlóképpen a katonai törvények alkalmazandók.

24. Az udvarnál történekről titoktartók legyenek, különben súlyos büntetésre számíthatnak.

25. Midőn a testőrök őrt állanak, őrizkedjenek arra figyelni, a mit ő felségének hangosan előterjesztenek, sőt a hallgatózni akarókat is távolítsák el s erre különösen a táborban, a főparancsnok sátra körül, ügyeljenek.

26. Valahányszor veszedelmet jeleznek, vagy az udvarban tűz támad, a testőrök testületileg vagy egyes csapatban — már a mint parancsolják — jelenjenek meg s a kijelölt helyeken tartózkodjanak.

27. Ha a tábort vagy a sereget kísérik, engedelem nélkül senki se távozzék el, különben a testületből kizáratik.

28. Mindazokat, a mik ebben vagy az ez után kibocsátandó rendeletekben foglaltatnak, pontosan megtartsák s a tilos dolgoktól tartózkodjanak.

29. A nemes testőrség a hadbírótság és a katonai törvények alá tartozik.

30. A ki büntetésből a testőrségből kizáratik, Magyarországon soha semmiféle katonai vagy polgári hivatalban nem alkalmazható.¹⁾

*

A fegyelmi szabályzatot követte a szolgálati utasítás a kapitány, a tisztek s a köztestőrök számára. Ennek 1, 2 pontja a hűségesskü letételének módját szabályozza.

A kapitány fölesküvésének módja egy kis ellenkezésre szolgáltatott alkalmat a magy. udv. kancellár és a főudvarmester közt. A kancellár ugyanis azt javasolta, hogy a kapitány ő felségeik jelenlétében s karddal az oldalán tegye le az esküt. A főudvarmester ezt túl magas, a kapitány állását meg nem illető kívánságnak találta. Szerinte csak négy udvari méltóság, ú. m. a

¹⁾ Orig. ref. canc. 1760. évi 152. sz. és Conc. exp. canc. 1760 szept. 88. sz.

főudvarmesteri, főkamarási, főudvarnagyi (marsal) és főlovászmesteri méltóság élvezi azt a kiváltságot, hogy esküjét egyenesen az uralkodó kezébe teszi le; ellenben a harcsir és drabant gárdák kapitányai, a svájci gárda ezredese, a főkonyhamester, főpálczamester, fővadász- és solymármester és az udv. főépítész, mint voltaképen főudvarmesteri hivatalnokok, csak a főudvarmester előtt és lakásán esküdnek fel. Ha tehát a magyar testőrség kapitánya ezt a kiváltságot megnyeri, azt a többi gárdák főnökei, minthogy a magyar kapitány fölött rangelsőséget igényelhetnek, zokon fogják venni.

A főudvarmester azt sem tartja megengedhetőnek, hogy karddal az oldalán esküdjék a kapitány. Ezt a kiváltságot csak az aranygyapjas-, a német- és máltai rendek lovagjai élvezik; ellenben a tábornokoknak, ha a titkos tanácsosi vagy kamarási esküt leteszik, kardjukat le kell oldaniok. Igaz: a harcsir és drabant gárda kapitányai, mint katonai jellegű intézmények főnökei s rendszerint magas állású katonatisztek, karddal az oldalukon esküsznek, csakhogy — a főudvarmester előtt.

A vitás kérdést a királynő a kancellár javára döntötte el: «sowohl dieser Capitain der Garde, als auch die künftige sollen in unserer Gegenwart mit dem Gewähr an der Seiten das Jurament ablegen». Ez elhatározásra különösen a kancellárnak az az ellenvetése folyt be, hogy ő felsége megígérte, miszerint a nemes testőrség kapitánya a magyar zászlós urak sorába fog iktattatni, s mint ilyen, csak az uralkodó kezébe teheti le hűségesküjét.¹⁾

A testőrség többi tagjainak esküjéről akként intézkedik a szabályzat, hogy a tiszték és altisztek a főudvarmester előtt és hivatalos helyiségében esküdnek fel; a köztestőrök pedig a lakatanyában a kapitány kezeibe teszik le esküjüket.

¹⁾ A királynő nem sokára be is váltotta ígérését. 1765 jan. 16-án kelt leiratában értesítette az országgyűlés Karait és Rendeit, hogy a testőrség kapitányját — kérésükre — az ország bárói sorába emelte, aképen, hogy rangsorját a többi zászlós urak közt a kinevezés sorrendje fogja meghatározni (... qui honore capitaneatus fungetur ordinem præcedentiæ juxta senium collati officii inter reliquos barones regni eundem ordinem observare solitos, habeat. — Orsz. Ltár Orsz. gy. iratok Lad 00 fasc. A. No. 14.)

Eskümintá is négyféle állapotot meg: egy a kapitány, egy az alkapitány, egy a fő- és alhadnagyok s egy az altisztek és a közttestőrök számára.

Ezután a 3-ik pont a testőrségbe való fölvételről intézkedik. E szerint akár halálozás, akár rangfosztás, akár elbocsátás vagy kivégzés következtében hely ürül: a kapitány vagy helyettese arról a főudvarmesternek s a m. udv. kancellárnak jelentést tesz. Erre a kancellár vizsgálandó fog, hogy kivel lenne a hely legalkalmasabban betöltendő? S itt különös figyelemmel kell lenni azokra a vármegyékre, a melyek épen nincsenek képviselve a testőrségben. A kapitány is javaslatba hozhatja a maga jelöltjét. Ha a betöltés joga Erdélyországot illeti, abban az erd. kancellár hivatott intézkedni. A korra nézve — noha előbb semmi megszorítás nem volt, — újabban akként rendelkezett ő felsége, hogy 20 éves kora előtt senki se vehető fel.

4. Ha valamely testőr elbocsátását avagy a rendes hadseregben, vagy polgári hivatalban alkalmaztatását kéri, jelentse ebbeli szándékát az őrmesterének, ez a kapitánynak s ez ismét a főudvarmesternek és m. udv. kancellárnak.

5. A kapitány, a tisztek s a testőrök valamennyien szolgálati ügyekben egyedül a főudvarmester rendelkezése alatt állanak; egyéb — s különösen bíraskodási ügyekben pedig, a melyekben a katonai törvények alkalmazandók, a hadi tanács alatt.

6. Mivel pedig a testőrség katonai rendbe tartozik s ilyennek tekintetik, illő, hogy a testőrök ne csak mint katonák, hanem mint katonatisztek viselkedjenek. Ennél fogva a kapitány különös gondot fordítson alantasai erkölcsösségére. Különösen kívánatos az istenfélelem és kegyesség folytonos ébrentartása; e czélből a testőrség káplánja, a ki az udv. várkáplán fenhatósága alá tartozik, a nap bizonyos órájában isteni tiszteletet tartson, melyet a testőrök áhitattal hallgassanak, a szent oktatásokat megszívleljék, az úrvacsora fölvétele előtt magukba szálljanak és böjtöljenek. De ne csak a kaszárnyában legyenek istenfélők, hanem a keresztyéni jámborságot a nagy közönség előtt is megőrizzék, sőt annak körében is terjeszszék.

7. Gondoskodni kell, hogy a szolgálaton kívüli szabad időt a testőr akár testgyakorlatokkal, akár pedig szellemi hajlamának

megfelelő tudományokkal hasznosan töltse.¹⁾ Általában a kapitány a kiválóbb tisztekkel együtt dolgozzon ki javaslatot azokról, a mi- ket az intézmény javára szükségesnek tart s megbíralás végett terjeszse a két kancellár és főudvarmester elé.

8. A testőröknek és altiszteknek a házasság egyáltalában nem engedtetik meg; a tisztek közül is a nők nem lakhatnak a ka- szárnyában.

9. A kapitány vagy helyettese egy őrmestert minden nap küldjön az udvarba, a ki a szolgálattevő kamarástól megtudakolja a másnapi szolgálat rendjét. Ha a kapitány kételkednék a kiadott rend helyességében, ne intézkedjék a maga fejétől, hanem a fő- udvarmestertől kérjen személyesen felvilágosítást. Általában a testőrség ügyeiben minél gyakrabban érintkezzék vele. A két kancellárral s a hadi tanácsal is ápolja a jó viszonyt; e czélből az év folyamán többször rendeljen ki egyes testőröket tisztelgésükre.

10. Minden hónap 6-án létszám-kimutatást készíttessen és sajátkezüleg alá írva küldjön a főudvarmesternek, a hadi tanács jogi elnökének s a m. udv. kancellárnak, a melyben minden egyes személyről véleményét nyilvánítsa.

11. Kinek-kinek illetményét — magára és lovára — az erről készült táblázat mutatja. A testőrségi élelmezőnek a kapitány által láttamozott nyugtáját a kerületi biztos negyed évenként fogja kifizetni a gárda-alapból.

12. A kapitány kötelessége jelentést tenni, hogy a ruházatra, melynek tisztaságára különös gond fordítandó, s egyéb apró, na- gyon is megokolt szükségletre, mennyi pénz kívántatik? A dísz- ruha minden három évben újra díszítendő. A szükségletek elke- rülhetetlen természetűek legyenek, hogy a gárda-alap szerfölötti kiadásokkal meg ne terheltezzék. Ugyanez tartandó szem előtt a ház, az istállók gondozását, a loállományt, világitást stb. illetőleg.

13. A testőrség úgy a székvárosban, valamint Schönbrunn- ban, a hol ő felsége nyaranta tartózkodni szokott, nem különben a többi kir. kastélyokban a szolgálatot következőleg fogja végezni.

¹⁾ A következőt években iskolát is rendeztek be a laktanyában, a hol főleg nyelvekre s katonai reáltudományokra oktatták a testőröket.

Midőn ő felsége a külföldi nagyköveteket, vagy idegen fejedelmek küldöttjeit fogadja vagy aranygyapjas lovagokat felavat s valakit a nem rég alapított Mária Terézia érdemrenddel feldíszít, vagy ájtatoskodás céljából valamely templomba nyilvánosan felvonul, akkor a császári gárda jobb felől, a magyar nemes testőrség bal felől környezi ő felségét, a magyar gárda kapitánya pedig az uralkodó jobbján foglal állást a többi testőrök előtt. Mikor pedig a felség, különösen mint magyar és cseh király fogad követeket, osztogat hűbéreket, avat fel csillagkereszteseket, akkor a többi gárda kizárásával csakis a magyar testőrség környezi. Ha ő felsége akár királyi férjével, akár maga nyilvános pompával valamely külső templomot látogat meg, vagy nyilvános kihallgatást ad s az ú. u. «Augustiner Gang»-ban: a kapitány ő felsége jobbján, a testőrség pedig balján elhelyezkedve kísérik a császári gárdával együtt. Valahányszor ő felségeik együtt, vagy külön-külön kikocsiznak, 40 testőr lovagol kivont karddal a kocsik mellett akként, hogy a közvetlenül utánok jövő udv. főméltóságokat, mint a főlovászmestert, főkamarást, útjokban ne akadályozzák. Mikor ő felségeik kisebb pompával — mint nevezik: incognito — vagy vadászni vagy egyéb czélból a városon kívül kocsikáznak, mindig négy testőr lesz kíséretökben; ha pedig a főherczegek vagy főherczegnők kocsiznak ki, két testőr kíséri őket, de nem kivont karddal. Egyéb-ként a magyar testőrök a császári gárdával együttesen és ugyanazon helyen végzik szolgálatukat.

14. Hogy az őrség pontosan és rendben menjen, a kapitány minden nap annyi testőrt rendeljen ki, a mennyi az összes udvari szolgálat ellátásához megkívántatik. A Schönbrunnban tartózkodás alatt 40 testőr rendelendő ki négy napi szolgálatra, melynek eltöltével újakkal váltatnak fel. A bécsi királyi lakon kívüli szolgálat tartama alatt a testőrök a kir. udvartól kapnak ellátást.

15. A kapitánynak vagy helyettesének kötelessége a napi szolgálatra kirendelt testőrök névjegyzékét a szolgálatot tevő kamarásnak tájékozás végett kézbesíteni.

16. Említve volt, hogy a testőrség katonai jelleggel bír. Ha tehát ő felsége táborba száll, az egész testőrség követi, ha pedig valamelyik főherczeg vesz részt a hadvezetésben, akkor a testőrségnek fele, vagy egyharmada kíséri s ekkor a testőrzésén kívül alkalom

nyílik a hadügyekben jártas vagy bátor, vállalkozó testőrnek magát a harczmezején kitüntethetni.

17. Ilyenkor, minthogy a táborigény élet több költséggel jár, a rendes illetményen felül még bizonyos pótlékot fognak húzni a kincstártól.

18. A testőr magán ügyeinek elintézésére a kapitánytól szabadságot kérhet, a ki a dolog fontosságához képest, saját felelősségére 15 napi szabadságot adhat; ennél hosszabb időt már a főudvarmester engedélyezhet.

19. A testőrséget minden hat hónapban egy, ő felsége által e czélra kirendelendő altábornok felülvizsgálat (revisio) alá veszi; minden évben pedig egy kirendelt tábornok megszemléli.

20. A kapitány helyettesének, a fő- és alhadnagyoknak törvényeket szabhat, csakhogy azok a felettes hatóság jóváhagyása után bírnak erővel.

21. A kapitány felügyel a szolgálókra is, hogy kötelességüket pontosan teljesítsék s keresztyéni jámbor életet folytassanak.

22. Az uralkodó és a haditanács által a katonaság részére időről időre kiadandó rendeletek a testőrség kapitányjával is közlendők, a kinek kötelessége leendő alantasai előtt kihirdetni azokat.

23. A kapitány ügyel fel arra is, hogy a hadbíró, mint titkár, a testőrség hivatalos iratait a legnagyobb rendben vezesse.

24. A testőröknek megadatik az a kiváltság, hogy a város zárt kapuin szabadon járhatnak s behozandó holmijaikért a sorompókon nem fizetnek.

25. A beteg testőrt a kincstár által fizetett orvos gyógyítja, orvosságról is a kincstár gondoskodik.

26. A katonai jelszót (parole) a kapitány vagy helyettese a főudvarmestertől, ez ismét minden hónapban ő felségétől kapja, épen mint a helyőrség a térparancsnoktól.

27. Kiváló udv. ünnepélyek alkalmával, mint születés- és névnapokon, a kapitány és a testőrök díszruhában dob- és kürtszó mellett nyilvános fölvonulást tartanak az udvarhoz. Ezeken a napokon a kapitány vezetése alatt a tiszti kar és az egész testőrség kézcsofolásra ő felsége elé bocsáttatik.¹⁾

¹⁾ Orig. ref. canc. 1760. évi 152. sz.

A szolgálati szabályzaton meglátszik — a mit különben záradéka maga is bevall, — hogy nem teljes, nem minden részletre kiterjeszkedő. Állandó szabályzatot nehéz is lett volna összeállítani, főképp akkor, mikor az intézmény még meg se kezdte működését. Tulajdonképeni hatásköre csak akkor domborodhatott ki egész valójában, ha a gyakorlati életbe bele illeszkedve maguk a körülmények jelölték meg fogyatékoságait.

Már csak az udvari ünnepek, czeremóniák sokfélesége sem engedte, hogy minden egyes esetre kiterjedő, s minden egyes esetben alkalmazandó szabályzatot lehessen előírni. Be kellett tehát annak ideiglenes jellegével érní s kimondani, hogy az idő folytán fölmerülő különösebb esetek fogják meghatározni, hogy minő bővítés vagy módosítás eszközendő rajta.

A főudvarmester megkísérelte az udvari ünnepeket, szertartásokat sorra venni s azokban a nemes testőrség funkcióját megszabni. Az erről készült terjedelmes előterjesztés,¹⁾ mely a királynőnek 1760 aug. 22-én mutatattott be, művelődéstörténeti szempontból igen érdekes adatokat tartalmaz s bele enged pillantanunk a nagy királynő fényes udvartartásába, részletes ismertetése azonban messze vezetne tárgyunktól; ennélfogva mellőznünk kell; noha nem volna épen érdektelen annak a látszólag kicsinyes harcznak a feltárása, mely a főudvarmester és a magy. udvari kancellár között a nemes testőrség tekintélye mellett és ellen jobb ügghöz méltó szívóssággal folyt s a melyben a kancellár minél nagyobb előnyököt igyekezett kivívni. Dicsérettel kell még is kiemelnünk, hogy Mária Terézia nem feledkezett meg a magyar nemzet áldozatkészségéről, melylyel ez intézményt megvalósította s lehetőleg a kancellár szándékát emelte érvényre s nem mulasztott el semmit, a díszes testület fényének és tekintélyének emelésére.

Mellőzvéen tehát a szertartásoknál, nyilvános ünnepélyeken követendő szolgálat részletes ismertetését, siessünk tárgyunk befejezésével.

A már Pozsonyba összegyűlt s némileg begyakorlott testőrség fölesketésének s zászlója fölszentelésének ünnepét szept. 28-ára

¹⁾ Orig. ref. canc. 1760. évi 152. sz.

tüzte ki a királynő. Szept. 9-én Batthyány nádorhoz és az erdélyi gubernátorhoz az országgal közlendő levelet intézett, melyben még egyszer megköszöni az országnak, hogy «tanta alacritate, tantoque ardore votis nostris detulisset, ut digna sit illius in nos pietas, quæ provinciis omnibus proponatur». ¹⁾ Szept. 11-én pedig megküldi a helytartótanácsnak a felavatás programját, az ünnepélyre meghívja a helytartótanácsot, a kamarát, a hadtestparancsnokságot, meghívhatja Pozsony városát s a vele szomszédos vármegyéket. Az ünnepély rendezésével a helytartótanácsot és a pozsonyi hadtestparancsnokságot bizza meg, kifejezvéen óhajtását, hogy az a testőrség fényének és méltóságának megfelelő legyen. Ő maga nem lehet jelen, hanem gr. Erdődi Pálffy Miklós kancellárt bízta meg, mint kir. biztost, képviselővel.

A felavatás programja következőleg állapítottatott meg:

I. *Az eskütétel rendje.*

1. A szept. 27-én Pozsonyba megérkező kir. biztost a Duna partján három helytartótanácsos várja, üdvözli s kocsin szállására kíséri.

2. A város kapujában az előljáróság üdvözli szokásos módon s aztán a kísérethez csatlakozik.

3. Másnap, a testőrkapitány és a testőrség fölesküvésének ünnepén az esztergomi érsekprimás pozsonyi palotája előtti kertben, reggel 9 órakor a helytartótanács, a m. udv. kamara, a hadtestparancsnokság testületileg megjelennek s az ott felállított sátor körül Pozsony város es vármegye, valamint a környékbeli megyék és városok küldöttjeivel elhelyezkednek.

4. Midőn a kir. biztos, szolgálai kíséretében, hat fogatú kocsin megérkezik, felhangzik a Szent Lelket segítségül hívó egyházi ének, melynek végeztével a szertartást végző főpap megáldja a zászlót (tegumentum tympanorum vulgo Paukenfabnen).

5. Ezután a kir. biztos a sorba felállított testőrséghez rövid beszédet intéz, melynek végeztével az ő felsége által kinevezett kapitányt bemutatja s átadja neki a testőrség kormányzásánál szem előtt tartandó és követendő utasítást.

¹⁾ Helyttan. lib. ben. mand. 1760. 162. 1.

6. Ezután a testőrség szabályait a testőrség quesorora hangosan felolvassa.

7. Ugyanaz olvassa az eskümintát, melyet az őrmesterek s köztestőrök érthetőleg utána mondanak.

8. A felesküvés után a kir. biztos a testőrség hitelesen kiállított kiváltságlevelét átnyújtja a kapitánynak, ki azt felolvastatja.

9. Ezután egy helytartótanácsos a kir. biztos elé járulván, a testőrséghez beszédet intéz.

10. Ennek végeztével a sátorban felállított oltárnál az Ambrosianus hymnus elénekeltetik s

11. A kir. biztos díszkísérettel eltávozik.

II. *A katonai szertartás rendje.*

A meghatározott napon korán reggel az egész testőrség a pozsonyi ú. n. hercegi kertbe egész csendben arra a helyre vonul, a mely már előre kijelöltetett számára. Ott rang szerint sorakoznak, szemle alá vétetnek, a tiszték a felavatásnál való teendők felől még egyszer kioktatják őket, miután már napokkal előbb a lépésbe, üdvözlés, fegyverfogás, körképzés, esküvésbe stb. belegyakoroltattak.

A helyőrség és koronaőrség töltenyekkel fölszerelve 8 óra-kor kivezényeltetik, őrsüket a kápolna-sátor körül vert sátrak előtt, valamint a kert kapuinál belül és kívül felállítják. A koronaőrség jobb, a helyőrség balfelől helyezkedik el. A díszlövést a mise alatt a koronaőrség, az isteni tisztelet után énekelendő *Te Deum* alatt pedig a helyőrség adja, vagy megfordítva.

A megszabott időre a gárda egész csendben az oltár-sátor elé nyomul, de míg föl nem esküszik, tovább gyakorlatot (manőver) nem végez; ellenben a sátrak körül felállított díszőrség a kir. biztos megérkezésekor rákezdi a zenét s a köteles tisztelgést megadja. Ekkor a gárdakapitány, főhadnagy és két hadnagy leszállanak a lóról, bemennek az oltár-sátorba s kivont karddal az evangéliumi oldalra állanak, mire az isteni tisztelet megkezdődik; a többiek pedig úgy viselkednek, mint a gyalog katonaságnak isteni tisztelet alatt szabályszerűen viselkedni kell. Üdvölvések a glóriánál, az első és utolsó evangéliumnál s az átváltozás alatt adatnak.

A legidősebb másodőrmester s a hadsegédi tisztet teljesítő

első őrmester a zászlót a sátor elé viszik, két székre kiterítik s a pap megszenteli; a trombiták harsognak, a katonaság tiszteleg, a hadsegéd a zászlót rúdjára felerősíti. A testőrök két sorban félkört képeznek; a kir. biztos rövid beszédet intéz hozzájuk, bemutatja kapitányjukat s neki átadja a gárdát, a szabályokat a hadbíróval felolvastatja, végül felesketi őket, mely alkalommal az őrmestertől kezdve valamennyien lovon, hajadon fővel, három újjat föltartva, mondják az esküt.

Ennek végeztével a kir. biztos a kapitánynak átadja a kiváltságlevelet, melyet az auditor hangosan felolvas, mire a kir. biztos mellé rendelt helytartótanácsos beszédet tart a gárdához. Azután a kör feloszolván, újra az oltár-sátor elé járulnak; a Te Deum elénekeltetik, mi alatt a gyalogság háromszoros sortűzet ad.

Ezzel bevégeződik a szertartás. A gárdatisztek lóra ülnek s az üdvözlések elfogadása után az egész testőrség dobpergés közt, kivont karddal a primási palotába, a kapitány lakásához vonulnak. Ott a dobokat őrizetbe teszik, lovaikról leszállanak s azokat a lovászok elvezetik. A helyőrség és koronaőrség zeneszóval, tisztelegve haza vonul; azután a testőrök a primási kertben közköltésen megvendégeltetnek.¹⁾

A felavatási ünnepély e programm szerint szept. 28-án csakugyan végbe ment. Egykorú írók, mint a történetíró Katona,²⁾ ki személyesen jelen volt, elragadtatással írnak az ünnepély fényéről s a lelkesedésről. Az isteni tiszteletet Klimó György, pécsi püspök, végezte, az állami főtisztviselők, a katonaság, a vármegyék és városok küldöttjeinek jelenlétében.³⁾

Ekkor mutatta be a királyi biztos a testőröknek kapitányjukat *gr. Erdődi Pálffy Lipót* tábornokot és koronaőrt, ő felsége kamarását és belső titkos tanácsosát, a kinek kinevezése ugyan csak okt. 1-től számíttatott, évi 4000 frt fizetéssel.

Felolvastatott a kiváltságlevelé is, mely Landerer pozsonyi

¹⁾ Conc. exp. canc. 1760 szept. 34. sz.

²⁾ Hist. crit. Tom. XX. Ord. XXXIX. p. 602.

³⁾ Tévesen írja Ballagi (id. m. 29. l.), hogy szept. 27-én mutatták a testőrök magukat testületileg először a királynő előtt, a ki az érseki kertben kifeszített sátorából szemlélte a deli csapatot.

nyomdájában kinyomatva, minden vármegyének és sz. kir. városnak megküldetett. Az 1760 szept. 11-ről kelt «*Regium privilegiale diploma neo-erectae praetorianae nobilium turmae hungaricae*» bevezetésében elmondja a királynő, hogy a királyi hatalom, melyet Isten kegyelméből kezel, parancsolja, hogy fejedelmi kegyét mindenekelőtt azokra áraszsza, a kik őt nehéz viszonyok közt munkájukkal, pénzüikkel, vérükkel támogatták. Ezek közt kiváló hely illeti a magyar nemzetet, melynek a trón megmentése körül kifejtett áldozatkészségét nagy vonásokban elsorolja.

A kiváltságlevél pontjait, minthogy már ismertetett dolgokat tartalmaznak, csak röviden közöljük:

1. A testőrség katonai testületnek nyilváníttatik s annak jogaival él.

2. Létszáma 120 főben állapíttatik meg és sorába csakis magyar fő- és köznemes családok fiai vétetnek fel.

3. Kapitánya magas katonai rangot visel; csak magyar lehet; kinevezését az uralkodótól nyeri s esküjét karddal az oldalán a felség kezébe teszi le.

4. Az ifjak ajánlása a vármegyék joga; a fölvételnél különös tekintet lesz azokra a vármegyékre, a melyek egy s más okból nincsenek még képviselve.

5. A testőrség főfeladata a király személyének s az uralkodó ház tagjainak őrzése s az ezzel járó szolgálatok teljesítése. Ha urokat a táborba kísérik, ott hadi érdemek szerzésére is alkalom nyújtatik nekik s a rendes illetményen felül pótlékban részesülnek.

6. A testőrök tiszti-, legalább is alhadnagy rangot viselnek.

7. A katonákat megillető tisztességben részesülnek.

8. A kir. udvarba és pedig a második előszobáig bármikor szabad bejárásuk van.

9. Szolgálati évük leteltével vagy a hadseregbe léphetnek át magasabb ranggal, vagy, ha úgy tetszik, polgári hivatalban alkalmaztatnak.

10. A nem róm. katolikusok is lehetnek testőrök.

11. A kik a hadseregben szolgálva kiváló érdemeket szereznek, a Mária Terézia katonai rendjelt is elnyerhetik.

12. Az udv. szolgálat tekintetében a főudvarmestertől, fe-

gyelmi ügyekben a hadi tanács jogi osztályától függenek, szava lévén azonban a m. udv. kancellárnak is.

13. A testőrség pallosjoggal is felruháztatik, remélhető, hogy nem lesz rá szükség. Ha mégis szükség lenne, a halálos ítélet végrehajtás előtt a felség elé terjesztendő.

14. A katonai rendeletek a testőrséggel is közölnetnek s rá is kötelezők.

*

A felavatás után a testőrség megkezdte működését. Mindjárt másnap útnak indult Bécsbe, rendes tartózkodási helyére. Első éjjel Petronellben, második éjjel Fischamentben hált, a hol ellátásáról idejében gondoskodva lón. Harmadnap bevonult Bécsbe, melynek lakossága érthető érdeklődéssel várta. Megkezdtek a rendes életmódot, szolgálatot; küzdöttek a kezdet nehézségeivel, melyek bizony — főleg a gárda-alap szűkössége miatt — halommal tornyosultak eléjük.

Dr. ILLÉSSY JÁNOS.